

Sammanställning av dialogmöte 1 med akademi, bransch- och intresseorganisationer gällande Naturrestaureringsförordningen med fokus på limniska ekosystem

Datum: 27 maj 2025, kl. 13.00 - 16.00

Medverkande: Representanter från näringsliv, bransch – och intresseorganisationer och akademi

Syfte med mötet: Att deltagarna på mötet får dela med sig av sina perspektiv och synpunkter angående naturrestaureringsförordningen och framtagande av ett planförslag. På mötet samtalade vi bland annat om åtgärder, vad som behövs i form av styrmedel och incitament för att vi ska uppnå målen i förordningen, samt vad förordningen kan innebära för olika aktörer i samhället. Fokus på detta möte var limniska ekosystem (artikel 9 i NRF). Materialet från dialog 1 utgör arbetsmaterial för havs-och vattenmyndigheten i arbetet med att ta fram ett förslag på plan för Naturrestaurering. Under hösten 2025 kommer HaV att bjuda in till en andra dialog med möjlighet för inbjudna aktörer att lämna synpunkter på utkastet till förslaget.

Deltagare: Energiföretagen, SIC, Vattenfall, Skellefteåkraft, Sveriges hembygdsförbund, KSLA, Sportfiskarna, SFPO, SNF, Fortum, Svensk vattenkraftsförenings styrelse, LRF, Svensk botanisk förening, Hushållningssällskapet Kalmar Kronoberg Blekinge, Vattenkraftens miljöfond, Initiativ 1415, Matfiskproducenterna, Svenska Jägareförbundet, Segeåns vattendragsförbund och vattenråd, Skogsindustrierna med flera (Bird life och Jordens vänner deltog på extramöte).

Sammanfattning

Många deltagare uttrycker att NRF innebär ett systemskifte – att arbetssätt, samverkan och ansvar behöver omformas inom vattenförvaltningen. Samstämmighet om att åtgärder redan är kända – men att styrning, finansiering och samordning är avgörande för att Sverige ska kunna uppfylla förordningen. En tydlig prioriteringsordning efterfrågas av flera aktörer. Dialogerna betonade demokratisk och lokal förankring, helhetssyn och långsiktighet som nycklar till framgång. Idén om ett nationellt restaureringscenter och gemensam databas kom upp också under detta möte.

För privata aktörer är det viktigt att det finns en tydlig målbild, statliga standarder för restaurering kan möjliggöra för privat finansiering.

Vattenförvaltningen och NRF

Det finns en viss frustration över att **vattenförvaltningen är komplex**, och det finns en undran kring varför det inte görs tillräckliga framsteg. Trots aktivt arbete med att implementera vattendirektivet och restaureringsåtgärder så uppnås inte god status.

Deltagarna på mötet uppmuntrar HaV att vidare utreda vilka konkreta skillnader som finns mellan NRF och vattenförvaltningen. Hur kan NRF komplimentera och förbättra nuvarande förvaltning? Att sätta tydliga och rimliga mål, och en ta fram en prioriteringsordning framhålls som viktigt. Samtidigt efterfrågas också en mer adaptiv förvaltning, där det är möjligt att testa och utvärdera för att se vilka åtgärder som har bäst effekt i en lokal kontext.

Vattenförvaltning och NRF måste integreras – inte bli två parallella stuprör. Förvaltningen idag upplevs som fragmenterad, där ekosystemen delas in i olika fack och förvaltas av olika myndigheter. Vatten är en viktig del, och påverkas av förvaltningen av andra ekosystem och processer i samhället. Samtidigt finns det en förståelse hos många deltagare att förvaltningen måste få lov att vara komplex, det är många olika livsmiljöer, arter och habitat att ta hänsyn till på lokal, regional och nationell nivå. Vi ska sikta framåt och inte fasta i skuldbeläggning för vad som fungerat och inte.

NRF i relation till vattenkraft och NAP

Aktörerna ser kopplingar till NAP, och ser att genomförande av NAP har potential att bidra till NRF. Det arbete som redan pågår är bra, att fortsätta ta bort vandringshinder exempelvis. Det finns också vissa frågetecken kring hur NAP och NRF kommer att samspela när det gäller miljöanpassning och restaurering av vattendrag med vattenkraft.

Det lyftes viss kritik mot större vattenkraftsbolag vars verksamhet riskerar att förstöra strandnära ekosystem nedströms, ekosystem som är viktiga för ekologisk konnektivitet och flera arter. Det lyfts kritik mot att bolagen själva gör miljöbedömningar, och att det behövs bättre insyn i faktiska effekter och uppföljning av åtgärder.

Det finns utmaningar med att sätta rättvisande referensvärden för hur ett återställt vattendrag ska se ut. Människan har påverkat naturen länge. Det kan ha skapats nya habitat av vissa dammbyggen, vilket kan vara positivt för vissa arter. Det behövs bättre underlag för att förstå effekterna av att riva ut dammar, och det är oklart hur kumulativa effekter i ett vattendrag kan se ut om flera dammar försvinner samtidigt.

Vattenkraften kan ha en viktig roll för beredskap, och Sverige behöver precis som resten av världen god tillgång på fossilfri energiproduktion. Det finns även undantag i NRF för accelerationsområden för förnybar energiproduktion.

Vissa dammar är en del i ett historiskt kulturmiljölandskap eller är i sig själva unika kulturmiljöobjekt som bör bevaras.

En klar skillnad mellan NAP-processen och NRF är de demokratiska aspekterna. Diskussion om hur markägarna drabbas när exempelvis dammar ska rivas. Viktigt med delaktighet tidigt i processen. Bedömningen av vilka dammar som ska tas bort behöver ske i en lokal kontext där olika intressen får komma till tals, och så gott det går med helhetssyn undvika att det drabbar enskilda människor.

Förutsättningar för olika aktörer att bidra till NRF

Vattenkraftsbolag och energiföretag gör en hel del för att miljöanpassa verksamheten, både inom NAP, men också frivilliga åtaganden som gynnar biologisk mångfald. Energiföretagen efterfrågar tydliga besked från myndigheterna med nyttan av olika åtgärder, och hur åtgärder ska prioriteras.

Flera intresseorganisationer ser en möjlighet att bidra med expertkunskap och rådgivning om biologisk mångfald, restaureringsåtgärder och konsekvenser. Många föreningar har redan bidragit med kunskap och kompetens, både i arbetet med NRF men också som remissinstanser i olika sammanhang. HaV uppmuntras att ta tillvara på den kunskap som finns hos föreningar och organisationer.

Föreningar som deltog på mötena ser att de kan bidra genom att engagera civilsamhället, sprida information och engagera lokalt. Flera organisationer berättar om exempel där mindre insatser har kunnat skalas upp och bidragit till att påverka beslutsfattare och skapa en hållbar förvaltning av vattenlandskap, exempelvis genom att engagera skolungdomar.

Fler organisationer och föreningar kan mobilisera medlemmar för fält- och restaureringsarbete.

Vissa föreningar och organisationer, exempelvis vattenråd och hushållningssällskap, kan också förmedla kontakt med markägare och skogsägare via sina nätverk.

Vissa föreningar upplever en viss oro kring hur NRF kommer att påverka deras verksamhet, det finns potentiella konflikter och det är bra att det finns möjlighet för insyn och delaktighet i processen att ta fram en plan.

Majoriteten av deltagarna på mötet understryker vikten av demokratiska och lokala samtalsprocesser för att se till att åtgärderna träffar rätt. Det behöver finnas resurser för åtgärdssamordning och samtalsledare med expertkunskap som kan ha dialog med olika intressenter kring frågorna. På lokal nivå finns det konkurrerande intressen och konflikter, och för att underlätta genomförandet av åtgärder är det viktigt att ha förståelse för detta. Himleåns vattenråd lyfts som ett positivt exempel på lokal samverkan kring vattenvårdsfrågor, <https://himlean.se/>.

Samordning och ansvarsfördelning

Staten behöver visa vägen och samverkan mellan olika aktörer behöver förbättras

Många aktörer menar att staten och myndigheter behöver visa vägen och förmedla en tydlig riktning för arbetet med NRF. Hav har bildat en enhet för åtgärdssamordning, som föreslås kunna fylla en viktig funktion. Samarbetet och samordningen mellan myndigheter behöver också förbättras, ibland upplevs det otydligt vem som ansvarar för vad och hur olika frågor ska delas upp och hanteras mellan exempelvis naturvårdsverket och HaV.

Även länsstyrelserna och åtgärdssamordnare nämns som en viktig resurs i det framtida arbetet.

Kompetenscentrum för restaurering

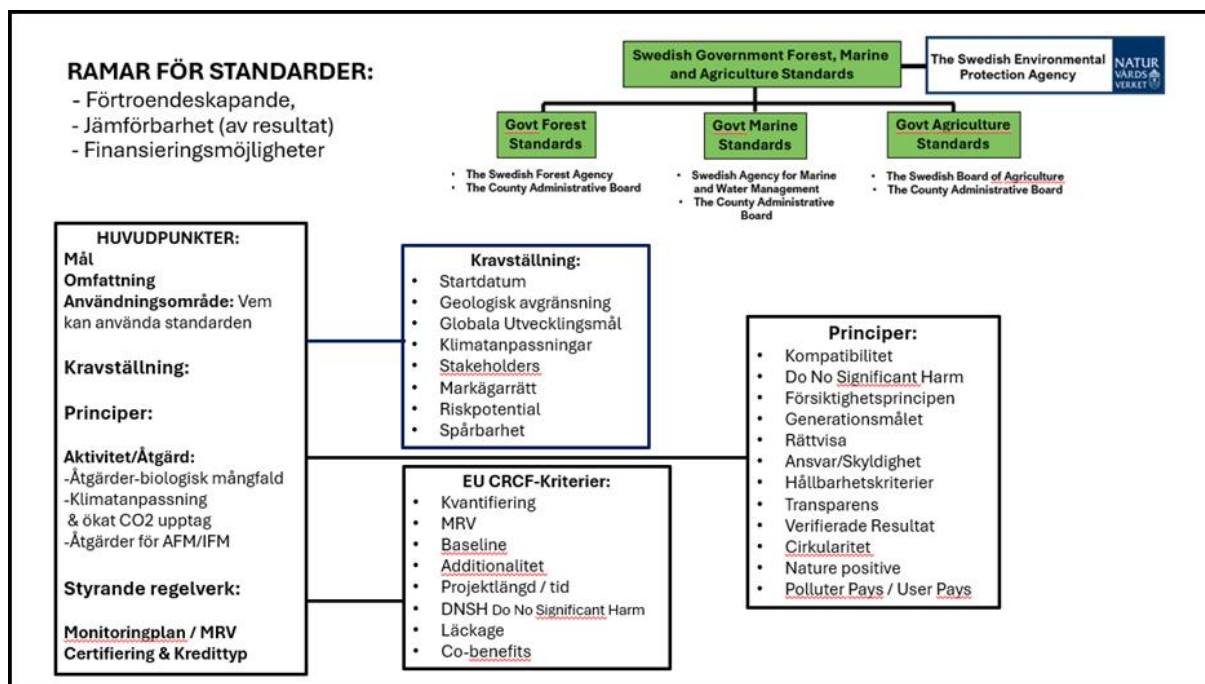
Förslag att inrätta ett kompetenscenter för restaurering av limniska miljöer. Skulle kunna fungera som en spindel i nätet där erfarenheter kan samlas och där man kan få råd och hjälp. Detta kom upp på både dialogerna om limniska ekosystem, och det har funnits en idé om att utveckla detta. HaV tar med sig dessa synpunkter i det framtida arbetet med NRF. Frågan är under utredning. HaV har olika regeringsuppdrag (RU) där frågan om kompetenscenter ingår.

Databas för åtgärder

Databas som möjliggör en samlad bild och underlättar erfarenhetsutbyte. Databasen bör vara öppen för verksamhetsutövare och markägare som utför åtgärder på frivillig basis för biologisk mångfald. ÅiV-databasen är ett exempel på denna typ av databas som skulle kunna komplettera Länsstyrelsens barriärregister. Viktigt att alla berörda aktörer får tillgång och inlogg, samt att sammanlänka olika databaser. Det lyfts också på mötet att privatpersoner, markägare och organisationer också borde få ha tillgång till register och databaser, eller att man på något sätt ser till att det finns ett lokalt deltagande och förankring kring vilka barriärer som läggs in.

Statliga standarder för restaurering

Aktörer som arbetar med finansiering anser att det är centralt med statliga standarder för att driva privat finansiering då en statlig standard skapar förtroende, jämförbarhet och finansiering. Åtgärder för restaurering av natur (ökad biologisk mångfald och förstärkta ekosystem) finns redan hos flera myndigheter som ansvarar för naturförvaltning, nu behöver vi skapa statliga standarder av dessa, så som i England och Frankrike. Se bild nedan.

Incitament och styrmedel - Vad behövs för att åtgärderna ska få effekt?

Både skogsägare och jordbrukare är aktörer om berörs av NRF: Det framhålls på mötet att det finns bra ekonomiska stöd till jordbruket för att gynna miljö och natur. Men det kan behövas mer riktade stöd till skogsägare.

Inom jordbruket finns det flera lösningar, exempelvis kan betesdjur hjälpa vid hävd av svämplan, annan typ av jordbruk på svämplan kan leda till näringsläckage. Vi behöver planera jordbruket efter naturliga förutsättningar.

Inom skogsbruket finns det också många lösningar som kan gynna våra vattendrag, trakthyggesbruk kan kombineras med gröna skyddszoner för vattenkanter. Strategiskt skydd av vattenkanterna och gröna korridorer längs vattendrag kan ha stor positiv effekt för biologisk mångfald.

Tydlig väg framåt: Det nämndes flera gånger på mötet att deltagarna önskar en tydlighet kring vilka åtgärder som ska och bör utföras, och hur åtgärder ska prioriteras. Kringliggande begrepp som gynnsam bevarandestatus och gott tillstånd. Det ska vara så enkelt som möjligt för en markägare eller en aktör som vill göra rätt för sig, byråkratin behöver förenklas och begreppens relation till varandra behöver förtydligas. Det kompetenscentrum som nämnts tidigare föreslås kunna ha en roll i arbetet på både lokal och nationell nivå för att underlätta för olika aktörer att genomföra och följa upp restaureringsprojekt.

Balans mellan morot och piska: Uppmuntran, information och morötter behövs för att kunna genomföra NRF. Branschorganisationer och markägare föredrar frivilliga åtgärder, men flera deltagare på mötet tror att det på längre sikt kommer att behövas mer tvingande åtgärder för att vi ska uppfylla förordningen.

Hinder och utmaningar

Flera aktörer anser att standarden för FFR (free-flowing rivers) är väldigt teknisk och svår att uppnå i våra svenska vattendrag. Det får inte finnas några vandringshinder eller anläggningar. Det är inte helt utrett hur FFR kommer att implementeras, och hur mycket varje land exakt ska bidra med för att nå målsättningarna. I artikel 4 är kraven inte lika hårda; man kan nå gott tillstånd för större/mindre vattendrag genom att göra fiskvägar. HaV avvaktar första rapporteringen till EU och den återkopplingen som EU ger på denna.

Flera intressen kan komma i konflikt med NRF, både ekonomiska såsom skogs- och jordbruk, fiskodling och samhällsintressen såsom utvinning av dricksvatten och försvarsverksamhet.

Kulturmiljö-värden hotas genom att dammar ska rivas ut.

Det finns en viss risk för att fastighetsvärden påverkas negativt om sjöar och andra vattendrag sänks.

Anmälan om vattenverksamhet tar för lång tid idag, det behövs mer resurser till handläggning.

Synergier

Klimatanpassning: En skillnad mellan NRF och vattendirektivet är kopplingen till klimatanpassning. Här kan NRF komplettera vattendirektivet. Samtidigt lyfter flera aktörer att återskapande av svämplan och rivning av dammar har flera potentiella kopplingar och effekter för klimatanpassning. Vissa dammar kan användas för att reglera vattenflöden vid översvämningsrisk, men samtidigt begränsar dammarna naturliga ekologiska funktioner. Det finns en potentiell konflikt mellan biologisk mångfald och klimatanpassning. Multifunktionella lösningar och ekodesign (exempel från Norge) såsom; våtmarker, svämplan och naturliga vattenflöden gynnar både biologisk mångfald och översvämningsskydd.

Restaurering och naturskydd kan ha positiv effekt på kolinlagring.

Restaureringsåtgärder har ofta positiva synergieffekter för friluftslivet och rekreationsvärden. Detta är en stor industri idag och NRF kan bidra till att utveckla det lokala näringslivet i en ny riktning.

Finansiering

Övergripande budget: Det finns ett underskott i den statliga budgeten för att bekosta alla de åtgärder som kommer att behöva utföras inom NRF. Deltagarna på mötet anser att staten måste ta ett övergripande ansvar för finansieringsfrågan. Även EU-nivå nämns, att det finns potential att skapa ett handelssystem i EU, samt att Life-projekt är en bra väg framåt för större restaureringsprojekt.

Naturkrediter: Det har talats om att naturkrediter ska användas inom EU för att stimulera positiva insatser för biologisk mångfald och restaurering. Men naturkrediter, eller biokrediter/biodiversitetskrediter ska det gå att stötta insatser för naturen genom att köpa och

investera i biokrediter. Det ska också stimulera marknaden genom att naturvårdande insatser blir mer ekonomiskt attraktiva.

Implementera förorenaren betalar: "Polluter pays", eller "user pays" nämns som en användbar princip som borde implementeras mer för att säkerställa att någon betalar notan för det kostar att återställa naturliga funktioner efter ingrepp och exploatering. För att implementera denna princip kan det behövas författningsförändringar, och att samhället blir bättre på att sätta prislapp på de funktioner och ekosystemtjänster som går förlorade vid olika typ av verksamhetsutövande och exploatering.

Tydlig information och variation av projektmedel: Intresseorganisationer vill veta vilka finansiella medel som är tillgängliga att söka. Det finns olika behov hos olika föreningar. Större föreningar ser gärna att det går att söka medel för omfattande och längre projekt medan mindre föreningar uppskattar enkla medel som snabbt kan omsättas till handling.

LOVA: Förslag att pengar från LOVA borde kunna riktas för att få fart på fler restaureringsåtgärder.

Privat finansiering: Privata finansiärer efterfrågar förutsägbarhet och effekt. Detta kan vi skapa genom att inrätta statliga standarder för restaurering samt utveckla principer för MRV (Monitoring Reporting Verification). Det är viktigt att vi kan mäta effekterna och jämföra olika restaureringsprojekt för att attrahera kapital från privata finansiärer som vill ha någon form av garanti eller avkastning för sin investering.

Lagstiftning och författningsförändringar

Vattendomarna är inte anpassade efter dagens klimat och markanvändning, dessa behöver ses över.

Viktigt att vi inte urholkar den lagstiftning som finns på plats idag, exempelvis **strandskyddet**. Regeringen bör inte godkänna nya förslag och lagar som innebär risk att påverka limniska ekosystem negativt, exempelvis skogsgödsling.

Plan- och bygglagen (PBL) kan behöva ses över för att säkerställa att det skapas utrymme för att skydda naturlig dynamik och konnektivitet i bebyggda miljöer. Det behöver finnas utrymme för naturliga funktioner och naturbaserade lösningar

Icke- försämringskravet: Deltagarna upplever att det finns vissa oklarheter kring hur detta ska tillämpas och på vilken nivå. Förslag att det ska tillämpas på biogeografisk regional nivå för att kunna ha viss flexibilitet både lokalt och nationellt. Den finns en risk att markägare vill undvika att ha en viss livsmiljö på sin mark om kraven blir för strikta. Myndigheterna inom regeringsuppdraget behöver säkerställa en tydlig och rättssäker tillämpning av begreppet.

Lagstiftning kring livsmedelsproduktion kan vara viktig för att stärka hållbar och miljöanpassad produktion, till exempel konsumentinformation och incitament.